

Çağımızın Kütle Hayatı [*]

I. Endüstriyel Cemiyetin Bünyesi.

II. Kütle Hayatının Tarih Felsefesi.

I

Aslında İngiliz geleneğine sonra da umumî geleneğe uyarak Sanayileşmiş Cemiyet ismini verdiğimiz cemiyet nizamının çok geniş, bilhassa tarihi bakımdan çok geniş bir çerçevesi vardır. Bu içtimaf nizamı, ilk önemli istihşâl şubelerinin mekanik istihşâl vasıtaları ile idame edilmeğe başlandığı tarihten başlattığımız düşünülürse bu sınaî gelişmenin en azdan 150 yıllık bir geçmişi olduğu görülecektir. Bu 150 yıl boyunca sanayileşmiş cemiyetin bünyesi pek tabiidir ki, çok önemli bazı değişikliklere maruz kalmıştır.

Bugünkü sanayileşmiş cemiyetin sade ayrı ayrı bakımdan değil, heyeti umumiyesi bakımından da, ilk zamanlarda arzutmekte olduğu manzaradan bambaşka bir manzara arzettiği ve 1890 dan bu yana, bütün gelişmelerin başlangıçta alacakları sanılan seyirden bambaşka bir seyir takip ettikleri, hali hazır cemiyetin meseleleri ile uğraşan bütün içtimaiyatçıların artık müttefikan paylaştığı bir kanaat olmuştur. Hatta öyle ki, o zamanki sanayileşmiş cemiyetin kullandığı ve nazarı olarak izahını yaptığı sınıf gibi, proletarya gibi hususî teşebbüs gibi, iktisaden bağımlı, iktisaden bağımsız gibi, serbest rekabet gibi kılavuz kavramlar bugün ya ilk manalarına tekabül etmez olmuşlardır, yahut da yine kullanılabilmeleri için bunların yeniden değiştirilmeleri, başka şekilde ifade edilmeleri gerekmektedir.

Sanayi çağının ilk zamanlarında kaleme alınmış iyi ve ehil tasvirleri okumak (böyle eserler çoktur), bu bünye değişikliğini gözümüzün önünde kolayca belirtebilir. Sınaî gelişmenin ilk ellinci yılının hemen sonunda, yani 1850 yılı dolaylarında gelecek için ortaya atılan sosyal tahminleri ele alıp incelemek ise bu bünye değişikliğini büsbütün açık bir şekilde belirtir. Bütün o tahminler o za-

[*] Prof. H. Freyer'in 1954 ders yılında fakültemizde verdiği konferanslar.

manki gelişme temayüllerini, hayalen geleceğe doğru uzatmak, bunları geleceğe de teşmil etmek suretiyle yapılıyordu. Tabii bu, arızasız bir şekilde cereyan etmiyordu, ve meselâ bu gelişmeye karşı olan kuvvetlerin de tahminleri tashih edici rolleri dikkate alınmıyordu.

Başlangıç devrindeki gelişme seyrini zihnen devam ettirip 50 yahut 100 yıl sonraki cemiyet nizamı hakkında bir takım tasavvurlar yapmaksızın her hangi bir tahminde bulunabilmek nasıl mümkün olurdu?

Bizler bugün — bunu hiç de hakketmediğimiz halde — o zamanki tahminleri bugünün vakıaları ile kıyaslayabilmek mevkiinde bulunuyoruz. Bu kıyaslama bize, gerçekteki gelişmenin bilhassa 20 nci yüz yıl zarfında, başlangıçta sanıldığından çok başka bir yol takip ettiğini göstermektedir. Alexi de Tocquaville ve bir iki kişinin tahminleri müstasna, bu konudaki yanlışlık keyfiyeti, ister liberal taraftan gelsin, ister sosyalist nazariyecilerden, ister iyimser olsun ister kötümser olsun, bütün 19 uncu yüzyılın tahminleri için varittir.

Misâl olarak ilkönce bir tek vak'a alıyorum : Şöyle ki, sanayileşme hareketinin gelişmesi ile, işçi sınıfının gerek mutlak sayısı, gerekse iş hayatında para kazananlar kütlesi içindeki nisbeti bakımından artacağı, sanayi sisteminin ilk gelişme çağında şüphe götürmez bir vakia ve aşikâr bir zaruret olarak kabul edilmekte idi. İstihsâl şubelerinden birinin sınaî istihsal halini aldığı anda, veya her yeni sanayi işletmesi kurulduğunda, küçük sanatların sahası daralıyor, ve küçük sanatlar mensuplarının azalışına karşılık sanayi işçileri sayısında bir artış müşahede olunuyordu.

Gelişme, gerçekten de 1890 a kadar bu şekilde devam edegeldi. sanayide çok ilerlemiş ülkelerde sanayi işçilerinin sayısı sür'atle artarak umum nüfusun üçte birine, yer yer de beşte ikisine yaklaşan bir yükseliş gösterdi. Bu gelişmeyi istikbalde de teşmil etmekten daha akla yakın ne olabilirdi. Ama 19 uncu yüz yıl döneminde bütün sanayi memleketlerinde tutulan nüfus istatistikleri bu gelişme seyrinin birden bire durduğunu gösterdi. Teknik gelişmenin ve büyük işletmelerin rasyonel bir şekilde işletilmeğe başlamasının muayyen bir noktasından sonra görüldü ki, sınaî istihsâl nevelerinin çoğalmasa, işçi sayısının değil, daha ziyade teknik bürolardaki, organizasyon merkezlerindeki ve idarî kısımlardaki müstahdeminin artmasını mucib oluyordu.

Bilhassa sanayi bakımından çok gelişmiş memleketlerde işçilerin mutlak, hemen arkası sıra da, nisbî sayılarının birden bire duraladığı hatta geri gidip azaldığı, buna karşılık müstahdemler sayısının milyonlara varan kütleli bir mikdarı bulunduğu müşahede edildi.

Bu gerçi müteferri de olsa cemiyetin bünyesi bakımından ciddi önemli bir hadisedir. Buna benzer sürprizlere başka sahalarda da karşılaşıldı. Eski tahminlere, mesnet teşkil etmiş olan bu gelişme temayülleri yol boyunca bir veya birkaç defa trend'lerini değiştirdiler. Ne liberallerin, sanayi sisteminin liberalleşeceği ve enterasyonelleşeceği hakkındaki tahminleri doğru çıktı; ne de Marxist nazariyenin, sermayelerin temerküzü, işçi sınıfının sefilleşmesi, sınıf kavgasının keskinleşmesi gibi iddiaları gerçekleşti. Daha doğrusu ilk iddiaların istihdaf ettiği bir kesinlikle gerçekleşmedi, bu hâdiselerden çıkacağı sanılan ve umulan sonuçlarla gerçekleşmedi. İşte bundan ötürü bugünkü modern sosyoloji, son zamanların değişikliklerine ve bugünkü duruma uyabilmek için kavramlarını değiştirmek, daha iyisi, yerine yenilerini bulmak zarureti ile karşı karşıya bulunuyor.

Sizlere, işte bugünkü görünüşü ile sanayileşmiş cemiyetin bünyesini vukufu, realiteye uygun bir şekilde tahlile matuf gayretlerden bahsetmek istiyorum. Bu arada sadece sosyoloji alanında kalamayacağım. Aynı kuvvetli bünye değişiklikleri iktisadî alanda da vuku bulmuştur. Ama bu alanda siz iktisatçılar benden fazla söz sahibi bulunuyorsunuz.

Herhangi bir devirdeki cemiyetin bünyesini bize gösterecek bir formül bulmağa matuf her denemenin — hatta hali hazırda yapılan denemelerin de — ister istemez içinde bulunulan devrin gelişme temayüllerini hesaba katması yani bir takım tahmini unsurları ihtiva etmesi akla yakın ve kaçınılmaz bir zarurettir. Ama ne var ki, önceki tahminlerin yanlış çıkışı bizleri bugünkü tahminlerimizde daha ihtiyatlı olmağa mecbur ediyor.

İlim dışı literatür bu hususta bizim kadar ihtiyat göstermemektedir. İlim dışı literatür derken, bununla meselâ, bugün, gelecekteki cemiyeti tasvir eden romanları, röportajları kastediyorum. Bunlar, kendilerine doğru yol aldığımız tam otomatikleşme ve robotlaşma devrini, kütle cemiyeti devrini, kısmen parlak, ama çokluk hiç de parlak olmayan bir şekilde tasvir etmektedirler. Bir syptom olarak hayli ilgi çekici olan ve kısmen iyi fikirleri de ihtiva eden bu literatürü bahis dışı bırakıyorum.

Tecrübi sosyolojinin baş gereklerinden biri de sosyal tabakalaşmayı tasvir ve tahlil edebilmek için bir takım uygun kavramlara malik olması zaruretidir. Bir sosyal tabakalaşma şeması, üzerine bütün sosyal proselerin yani sosyal yükselme, sosyal iniş ve çöküşlerin, başkalarının, kaydedilmesi gereken bir nevi esas teşkil eder. Bilhassa bu noktada, burjuvazi gibi işçi sınıfı gibi, iktisaden bağımlı, iktisaden bağımsız gibi, gelenek halinde kullanılmılgelmiş sosyolojik kategoriler, yeni teşekkül eden cemiyet bünyesini tesbite yetmemektedirler. Çoğu zaman bu nizamlar, ideolojik bakımdan mutlaka tutulması gereken mevkiiler misâli büyük bir inat ve ısrarla muhafaza edilmekte, ama reel sosyoloji bakımından belirli bir kavrama tekabül etmemektedirler.

Hatta öyle ki, Th. Geiger'in, hali hazırdaki cemiyet bünyesini tasvir için 1920 ilâ 1930 yıllarında, Alman ve Danimarka malzemesinden çıkardığı o zamanki sınıf tabakalaşması şeması, eski kategorilerden hareket ettiği için bugün kıymetini kaybetmiş bulunuyor.

Sizlere bu istikamette yapılmış iki denemden bahsedeceğim. Bunları seçişim, sadece basit birer bünye şeması olmakla kalmayıp, günümüzün içtimâî nizamının bir iki karakteristiğini de belirtmelerinden ileri gelmektedir.

Frankfurtlu sosyolog Neundörfer harp sonrası, Batı-Almanya cemiyetine şamil realiteye uyan bir nizam prensibine varmak için umum nüfusu üç büyük guruba ayırıyor.

Birinci tabakayı ücret karşılığı «iş görenler» teşkil ediyor ki, Neundörfer bu zümreye memurları, müstahdemleri, muayyen bir ücret karşılığı iş gören işçilerle beraber, dış görünüş bakımından iktisaden bağımsız görünen, ama aslında kapalı bir şekilde yine bağımlı olanları da katıyor. (Bu çok önemli gurub, bu tasnife giren birçok küçük sanat mensupları ile birlikte, şekil bakımından bağımsız, hatta tamamen serbest bir meslek sahibi olup, ama aslında bir veya birkaç firmaya veya müesseseye az veya çok bağlı bulunan, bir çok entellektüel meslekleri de içine almaktadır). Bu «ücret karşılığı iş görenler» tabakası Neundörfer'e göre umum nüfusun yüzde 55 ilâ 60 ma varmakta ve böylece cemiyet bünyesinin en esaslı dayanağını teşkil etmektedir.

İkinci gurup ise, gerçek bağımsızlar zümresidir. 19 uncu yüzyılın başında ve ortasında burjuva cemiyetinin ezici çoğunluğunu teşkil eden bu zümre bugün de mevcut olup, nüfusun ancak yüzde

onbeş veya yirmisini teşkil etmekte ve böylece azınlıkta kalmış bulunmaktadır.

Üçüncü büyük gurup ise, Neundörfer'e göre nüfusun yüzde 25 ini teşkil eden «âmme yardımlarından faydalanan rantiyeler zümresidir».

Anlattığımız bu bünye tasarısı gördüğümüz gibi, bilhassa Batı - Almanyanın harb-sonrası şartlarını nazarı itibara almakta, bundan ötürü de 1900 yılları sosyolojisinin sınıf şemaları, sosyal tabaka şemaları ile hiç bir benzerlik arz etmektedir.

Bu sahada başka bir denemeyi de İngiliz içtimaiyatçısı Colin Clark ortaya koymuştur. Clark, meslekleri muhtevası bakımından teşekkül etmiş 3 büyük sosyal tabakaya ayırıyor.

Sınaf meselelerden önce, mahsullerini topraktan elde eden mesleklerle Clark *Primer meslekler* diyor. Çiftçilik, avcılık ve benzerleri.

İkinci *sekunder* meslekler ise küçük sanatlar ve sınıf vasıtalar kullanan küçük sanatları içine alıyor. Clark, bu arada, tekniğin bugünkü durumunda, küçük sanatlarla, sınıf vasıtalar kullanan küçük sanatların o kadar kesinlikle ayrılamıyacağına da işaret ediyor. Çünkü bir çok küçük sanatlar sınıf vasıta kullanmakta, beriyandan bir çok küçük sanat mensubu da büyük sınayi işletmelere girip sanayi işçisi olmaktadır.

Üçüncü *Tersiyer* mesleklerle gelince bunlar Clark'a göre, idarecilik, ticarî aracılık, plânlama ve teşkilâtlandırma faaliyetlerine tekabül eden mesleklerdir. Bu denemenin asıl önemli olan ciheti, Clark'ın bu gruplaşmaya dayanarak, sanayileşmenin ilk çağlarında ikinci mesleklerin birinciler zararına ne kadar büyük bir sür'atle geliştiğini göstermesidir. O tarihlerde sanayi yeni kuruluyor ve yeni yetişen nesiller doğrudan doğruya, öbür meslek mensuplarının büyük bir kısmı ise eski mesleklerini bırakıp sınıf vasıta kullanan küçük sanatlara geçiyorlardı. Fakat 1890 tarihinden bu yana, enternasyonal meslek istatistikleri, üçüncü gurub mesleklerin, ikincilere nazaran, her yerde daha ağır bastığını ve bugün artış kaydeden biricik gurubun da bu sonucu gurub meslekler olduğunu gösteriyorlar.

Modern cemiyetin hangi esaslara göre ayarlanacağı meselesi, verdiğimiz misallerden de anlaşılacağı gibi, bizi ister istemez bugünkü sanayileşmiş cemiyetin genel bünyesi üzerinde bir takım noktai nazarlara götürmektedir. 1850 dolaylarında, sade sınıf kavgası propagandacıları değil, öbür ciddi içtimaiyat nazariyecileri dahi sınıf gelişmenin er geç biribirinden kesin bir şekilde ayrı sınıf-

larınm teşekkülünü intaç edeceğine ve bu sınıflar arasındaki teza-
dın büsbütün şiddetleneceğine inanıyorlardı. Bugün vakıalar bu tah-
mini de (tıpkı öbürleri gibi) yanlış çıkarmıştır. Bu demek değildir
ki, bugünkü cemiyette tezatlar ve gerginlikler yoktur. Elbette var-
dır, ne var ki, bu tezat ve gerginlikler gerek o zamanki sosyalist
nazariyelerin, gerekse 19 uncu yüz yıl burjuva içtimaiyatçıların id-
dia ettikleri gibi içtimai yapıya hâkim olan ve cemiyeti sevk ve ida-
re eden kanunlar haline asla gelmemişlerdir.

Bunun yerine, başka ve birbiriyle ilişiksiz bir takım gelişme-
lerin bambaşka neticeler doğurdukları görülmüştür. Sosyal siyaset
mevzuatı ve bilhassa sendika teşkilâtı ile sanayi işçileri sınıfının
yükselişi, nüvesini müstahdemlerin teşkil ettiği yeni ve geniş bir
orta sınıfın teşekkülü, aydın burjuvalarla, varlıklı burjuvaların bü-
yük bir kısmının kendi sınıflarından kopması ve sosyal bakımdan
tehlikelere maruz kalmaları bu ve başka bir çok gelişmeler, cemiyet
bünyesinin yeni bir şekil alması üzerinde hep birlikte müessir ol-
muşlardır. Bütün bu âmiller bir araya gelerek adeta muvazene bul-
muş bir orta sınıf cemiyetinin teşekkülüne yol açmışlardır. Bu mu-
vazene bulmuş orta sınıf cemiyeti tâbirini ilk olarak Hamburglu iç-
timaiyatçı H. Schelsky kullanmıştır. Haddi zatında gelişmeyi bita-
raf bir şekilde, herhangi bir yerde inceleyen bütün ilim adamları bu
konuda tam bir oybirliği halinde bulunmaktadır.

Bu netice sun'î bir netice değildir. Umumî bir intibahın formül-
leştirilmiş bir şekli de değildir. Tek tek, şehir bölgelerinde kasaba-
larda yahut ülkelerde çeşitli görüş noktalarından yapılmış dakik in-
celemelere dayanmaktadır. Her yerde ve daha ziyade sanayiin en çok
geliştiği memleketlerde, 1) Gelir nevilerinin meselâ işçi ücretleri,
müstahdem aylıkları ve serbest gelirlerin çok kuvvetli bir şekilde
kesiştikleri ve 2) nüfusun büyük bir kısmını içine alan gelir ska-
lasının bariz bir şekilde ortaya doğru kayışı, inkâr götürmez bir
gerçektir.

Nisbeten kalifiye işçilerin hepsinin ücretlerinde yapılan yüksek
arttırmalar, öte yandan, her memlekette gelir vergisi sistemlerine
müterakkiyet prensibinin hâkim olması ve nihayet, paranın satın
alma gücünün azalması ve enflasyonlar sebebiyle orta servetin yok
oluşu gibi faktörler hep aynı istikamette müessir olmuşlardır. Gel-
dir miktarı gibi mücerret değil de, geçim gibi müşahhas bir hareket
noktasından hareket etsek de, yine nüfusunun üçte ikisini orta sı-
nıfın teşkil ettiği gelir bakımından kuvvetle muvazene bulmuş bir
cemiyet manzarası ile karşılaşacağız.

Hiç şüphesiz ki, bu istihsâl fonu ile geçimin mutlak surette bir tevazün arzettiği ve edeceği manasını tazammun etmez. Sadece bir gelir durumunun bir daha yükseğine, bir hayat standardından başka bir hayat standardına, farkına varılmıyacak kadar nüanslı intikal dereceleri teşekkül etmekte ve bu kademeler de aralarında ayrıca durmadan farklanmaktadır.

Sınâf gelişmenin ilkin umdurduğu veçhile, sınıflar arasında kesin bir ayrılık, tahakkuk etmemiş, bilâkis hâl ve yakın istikbâl, orta sınıfın ağır bastığı muvazene bulmuş bir cemiyete doğru yol almak istidadı göstermiştir.

Bu yeni bünye, bazı yerlerde, meselâ İskandinavya memleketlerinde ve Amerikada çok belirli bir şekilde ortaya çıkmış bulunuyor. Şüphesiz, bu şemanın teferrüat itibariyle üzerinde durmak zarurîdir. Bu da mümkün bir şeydir ve yapılmaktadır.

Modern cemiyetin her sosyal tahlili bu bakımdan faydadan hali olmamakda ve bu tahliller bu tevizin, tesviye ve aynı seviyeye gelme temayülünün daha da derinlere meselâ say nevilerine hatta insan tiplerine kadar tesir ettiğini göstermektedir. Modern cemiyetin bünyesini bu bakımdan daha özel bir açıdan inceleyen iki örnek daha vereceğim :

Bu etüdlerden birincisi, kendine konu olarak bugünkü en gelişmiş ve gelecekte karşılaşacağımız en ileri sınâf çalışma şekillerini almaktadır. Ve bu etüdü George Friedmann'ın eserine bağlıyorum.

Friedmann, makine kullanmak suretiyle beşerî sayın kalitesinden düşmesi, yahut ekseri söylendiği gibi, ruhsuzlaşması keyfiyetinin, esas itibariyle makine çağının başlangıç devrine has bir tezahür olarak kabul ediyor. Ve hatta teknik rasyonelleşmenin olduğu kadar insan sayının kat'ileştirilmesinde son radde sayılan kayan şeridin dahi teknik inkişafın sadece bir merhalesi olduğunu gösteriyor.

Bugünkü tekniğin gayesi olan tam otomatikleşme gayesi gerçekleştirildiği nisbette insan da makinenin hadimi olmaktan kurtulacak ve meselâ kurma, ayarlama, kontrol ve tamir gibi başka vazifeler alacaktır. Bu şekilde bir makine sistemini, bakımı birdenbire yüksek kaliteli ve çok entellektüel bir iş olacaktır. Böyle bir iş ise büyük bir temerküze, mesuliyet hissini müdrük büyük bir dikkate, teknik bir ihtisasa ve kesin bir reaksiyon hassasına ihtiyaç gösterecektir. Eski tip kaliteli işçi, yarı vasıflı işçi örneğine nisbetle düşünülüyordu. Yarı vasıflı dediğimiz işçiler ise pek az kalitesi olan işçilerdi. Yeni makinelerle beraber bir işçi tip yetişmiştir ki, o da gerçi yarı vasıflı

hatta daha dar mânada yarı vasıflı fakat eskisinden daha kaliteli.

Teknik gelişmenin bu derece ileri gitmediği yerlerde ise bugün büyük işletmelerde git gidé aynı hizaya geliş, bir işçi tipinin belirdiği görülmektedir. Bu tip işçi montörle teknisiyen arasında bir işçi olup, mutlak surette standart bir seviyelenme arzemez. Kalifikasyona göre bir kademe arzeder. Ama bütün bu kademeler bir ayrılık değil, bir ve kalanını muhtelif derecelerini teşkil etmektedir. Aynı şey müstahdemler için de varittir. Orada da mükemmel büro elemanı iyi büro memuru, teşkilâtlandırma uzmanı gibi muhtelif kademeler çoktan teşekkül etmiştir. Günlük gazetelerin iş arama ilânlarında bu kategoriler zikredilmektedir.

Daha özel manada yapılmış ikinci tip tahliller ise geçimi, hayat standardını, konu olarak alan denemelerdir. Bu tahlillerin modern anlamla sanayileşmiş cemiyetin bünyesini kavramamız hususunda bize yardımcı birer unsur olacaklarını yukarıda söylemiştim.

Muvazene bulmuş orta sınıf cemiyetlerde görülen bu kademeleri, insanın gerek objektif, gerek sosyal şuurunda her şeyden önce medenî konfordan aldığı maddî ve manevî payın derecesi tayin eder. Öyle ki hayat seviyesi bugünkü modern insanın adeta bir tanrısı olmuştur. Kütle ihtiyaçlarına cevap veren sınıflar mallar prensibinin esası her zaman herkese her şeyi arzede bilmek esasına dayanır. Haddi zatında da sınıflar istihsalin büyük bir kısmı ilkin lüks eşya olarak istihşâl edilmiş fakat bunlar bugün artık kütle ihtiyaçlarına cevap verecek mallar haline gelmişlerdir.

Bu ise şu, şekilde mümkün olmuştur :

- 1) Evvel emirde büyük kütleli istihşâl ile,
- 2) İstihlâk mallarının normlaştırılması ile (öyle ki, normlu ölçüde mesken, normlanmış toplu seyahatlere kadar gidilmiştir.)
- 3) Ve bilhassa satın alma gücünün kademelerine tekabül etmesini bilen çeşitli bir istihşalle mümkün olmuştur. Bu istihşal, aynı modeli meselâ, sıhhi bir banyo tesisatım, motörlü bir taşıt vasıtasını, zarif vasfını haiz bir kadın eşyasını her keseye uygun olarak verebilmekte, böylece istihlakın tam manası ile demokratlaşmasını temin etmek etmektedir. Burada da yine aynı bünye şeması ile karşılaşılıyor. İstihlâk ihtiyaçları ile istihlâk itiyatlarının kuvvetli bir tevazünü ile bütün derecelerini birer intikal teşkil ettiği, ama hepsinin de aynı ıskalaya bağlı zengin ve farklı bir kademeleşme arzettiğini görüyoruz.

Asıl mühim olan istihşâldeki bu muayyeniyetin insanın serbest zamanı ihtiyaçlarına, yani eğlence ve kültür hayatına dolayısı ile de fikrî sahasına tesir ettiğidir.

Bu konuda tek tek incelemeler mevcuttur. Bu arada Kari Bednarik'in bu günkü genç işçi konusundaki bir etüdüne işaret etmek isterim. Bu etütde sinema, radyo, resimli dergiler v.s. ile çok teknik bir hal almış bugünkü eğlence ve kültür faaliyetinin, işçi sınıfının genç tabakalarının hayat seviyesinde hattâ sosyal şuurunda ne derece büyük bir rol oynadığı gösterilmektedir. Buraya kadar bu kavramın ismini vermeden sadece kütle varlığını karakterize eden bir takım mülâhazalar verdik.

Gelecek konuşmanın konusunu kütle varlığının problematiği teşkil edecektir.

Çeviren : *Haldun TANER*